

دکتر محمد مهدی بهکیش
رئیس اتاق ایران و ایتالیا
و استاد دانشگاه علامه طباطبائی

پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی بدی می شود

در اواخر قرن ۱۹ به وضوح مشاهده می شود. البته در قرن ۱۹ اعتقاد عمومی بر آن بود که شرایط جهان (از جمله آزادی اقتصادی) همچنان ادامه می یابد. ولی این اعتقاد درست از آب در نیامد. بانندگان جهانی شدن روند را معکوس کردند و با شروع جنگ جهانی اول، جهانی شدن به فراموشی سپرده شد.

پس از اتمام جنگ جهانی دوم با تاسیس نهادهایی چون سازمان ملل متحد (۱۹۴۵) صندوق بین المللی پول و بانک ترمیم و توسعه یا بانک جهانی (۱۹۴۵) و گات (۱۹۴۷) اولین قدم ها در جهت هماهنگ سازی کشورهای در زمینه های سیاسی و اقتصادی برداشته شد. البته تا اوایل دهه ۱۹۷۰ روند جهانی شدن به کندی پیش می رفت ولی روند تحولات طی دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ سرعت گرفت و سرعت روند جهانی شدن در دهه ۱۹۹۰ به اوج خود رسیده است. دلایل عمده سرعت گیری روند جهانی شدن در سال های اخیر را می توان به صورت زیر خلاصه کرد:

- فروپاشی نظام نرخ ثابت مبادله پول کشورهای در مقابل دلار و طلا در اوایل دهه ۱۹۷۰ که بر اساس توافق های کنفرانس برتون و وودز (Woods Bertton) در سال ۱۹۴۴ به وجود آمده بود.

- کاهش مداخلات دولت ها در امور اقتصادی کشورها بخصوص در دهه ۱۹۸۰.

- تغییر استراتژی های جایگزینی واردات و گسترش استراتژی توسعه صادرات که عامل محرکه آن کشورهای جنوب شرقی آسیا بودند.

- افزایش تحرک سرمایه در ماورای مرزها که موجب افزایش شدید رقابت در دسترسی به سرمایه بخصوص در کشورهای در حال توسعه شد.

- کاهش هزینه های حمل و نقل و پیشرفت سریع در تکنولوژی اطلاعاتی که موجبات ادغام بیشتر بازارهای کالا و سرمایه را فراهم آورد.

- فروپاشی نظام سوسیالیستی اتحاد جماهیر شوروی در ۱۹۹۱ که نقش مهمی در پایان جنگ سرد و گسترده شدن مکانیزم بازار در جهان داشت.

- جهانی شدن مسایل محیط زیست که نقش مهمی در گسترش همکاری های بین المللی برای قانونمند کردن فعالیت های اقتصادی جهانی داشت.

- به ثمر رسیدن دورار و گوته در مذاکرات گات در سال ۱۹۹۴ که نقطه عطفی

پس از چند سال تامل، درخواست ایران برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی (WTO) در دبیرخانه آن سازمان به جریان افتاده است. معمولاً درخواست کشورها برای عضویت، به دبیرخانه سازمان تجارت جهانی در ژنو تسلیم می شود و پس از تایید اولیه، گروه کاری برای بررسی شرایط اقتصادی کشور درخواست کننده تشکیل می گردد. وظیفه گروه کاری بررسی وجوه مقرراتی در کشور متقاضی است که بر اساس آن پیشنهاداتی برای تغییر ارایه می گردد و پس از مذاکرات و انجام تغییرات، گزارش نهایی گروه کاری برای تصمیم گیری در ارکان WTO آماده می شود.

حال که موضوع پیوستن ایران به WTO مورد بررسی قرار می گیرد، مناسب است که وجوه پیوستن ایران به این سازمان را با نگرانی نماییم تا با فراهم آوردن زمینه بحث و گفت و گو در جامعه و در محیط های کارشناسی و مطبوعاتی برای شناسایی بهتر موقعیت کشورمان در بستر اقتصاد جهانی کوشش کنیم و از این مسیر نیروهای فکری جامعه را تجهیز نماییم تا در مذاکرات با کارشناسان WTO امتیازهای مناسب تر برای کشورمان کسب شود.

شناسایی بستر جهانی

بسیاری از متفکران اقتصادی معتقدند اولین حرکت در خصوص جهانی شدن اقتصاد به اواخر قرن ۱۹ میلادی بازمی گردد. اقتصاد در آن زمان با توجه به شرایط آن روز جهانی بوده است، هر چند که به وسعت جهانی شدن در اواخر قرن بیستم نمی رسد. با توجه به نسبت تجارت به تولید ناخالص ملی، جریان سرمایه و قابلیت تبدیل پول در دوره زمانی ۱۸۷۰ تا ۱۹۱۴ را دوره طلایی ادغام اقتصادی نامگذاری کرده اند.

یکی از عوامل موثر بر جهانی شدن در اواخر قرن ۱۹ افزایش حجم تجارت بود. سهم صادرات از تولید ناخالص داخلی انگلستان از ۱۰٪ در سال ۱۸۷۰ به ۱۴٪ در سال ۱۹۱۳ رسید و این نسبت برای آلمان در همین دوره زمانی از ۷٪ به ۱۲٪ افزایش پیدا کرد. علل اصلی افزایش حجم تجارت در این دوره را می توان ناشی از سیاست های آزادمنشانه دولت ها، افزایش مهاجرت و سرعت گرفتن حرکت سرمایه دانست به ترتیبی که در سال ۱۸۹۴ بدهی خارجی آمریکا ۲۶٪ تولید ناخالص داخلی آن کشور بود. بنابراین سیال شدن سرمایه

کشورهای در حال توسعه ۲۵٪ تجارت جهانی را در اختیار دارند که این رقم ۱۲ سال پیش ۲۰٪ بود. در واقع تجارت آزاد طی ۲۵ سال گذشته نقش مهمی در دو برابر کردن سطح درآمد ۵/۱ میلیارد نفر از جمعیت ۱۰ کشور در حال توسعه داشته است.

البته هنوز راه درازی در پیش است تا سه میلیارد نفری که در حال حاضر با کمتر از ۲ دلار در روز زندگی می کنند به سطح زندگی مطلوب برسند. در واقع بخش قابل توجهی از مشارکت کشورهای در حال توسعه در صحنه رقابت بین المللی متعلق به چند کشور در حال توسعه (به ویژه کشورهای آسیای جنوب شرقی و برخی از کشورهای آمریکای لاتین) می باشد.

به عنوان نمونه می توان به سهم ۴۸ کشور کمتر توسعه یافته که ۱۰/۵٪ جمعیت جهانی را به خود اختصاص داده اند اشاره نمود که سهمشان از تجارت جهانی کمتر از یک پنجم یک درصد (۲٪) می باشد. برای آشنایی با نقش کشورهای در حال توسعه، به حجم صادرات نواحی مختلف جهان توجه نمایید.

صادرات (FOB) در سال ۱۹۹۹ از نواحی مختلف جهان

حجم صادرات نفتی ایران به ایتالیا در ماه اول سالهای ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰

(جدول شماره ۲)

صادرات نفتی ایران به ایتالیا		دوره بررسی مقایسه ای
وزن به کیلو	ارزش به میلیون دلار	
۹/۴۷۳/۶۸۶/۵۹۴	۹۶۵	ده ماهه اول سال ۱۹۹۹
۸/۳۹۲/۷۶۷/۰۵۰	۱/۶۰۹	ده ماهه اول سال ۲۰۰۰

ماخذ: محمد مهدی بهکیش، اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، ۱۳۸۰، نشرنی (در دست چاپ)
ملاحظه می شود که رشد صادرات در نواحی در حال توسعه به سرعت رو به فزونی است در حالی که رشد صادرات در اروپا منفی است و آمریکای شمالی رشد محدود دارد.

رشد صادرات ژاپن که در سال ۱۹۹۹ به میزان ۴۱۹ میلیارد دلار بود بارشدهی معادل ۸٪ نسبت به سال قبل مواجه بوده است. رشد صادرات در چین نیز در همان سال ۱۹۵ میلیارد دلار بوده است که رشدی معادل ۶٪ داشته است.

صادرات ایران

حجم صادرات غیر نفتی ایران در مقایسه با کشورهای همپاراز بسیار پایین است. به جدول زیر توجه فرمایید:

صادرات غیر نفتی ایران

میلیون ریال

حجم صادرات غیر نفتی ایران به ایتالیا در ماه اول سالهای ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰

(جدول شماره ۳)

صادرات غیر نفتی ایران به ایتالیا		دوره بررسی مقایسه ای
وزن به کیلو	ارزش به میلیون دلار	
۲۰۸/۹۶۳/۷۲۲	۱۸۸	ده ماهه اول سال ۱۹۹۹
۱۸۶/۷۰۱/۷۱۲	۲۱۵	ده ماهه اول سال ۲۰۰۰

ماخذ: نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی شماره ۲۱

در فرآیند جهانی شدن می باشد. زیرا توافق شد موانع تجاری به میزان قابل توجهی کاهش یابد. همچنین حیطه آزاد سازی به بخش خدمات، حقوق مالکیت معنوی، کالاهای کشاورزی و نساجی و جریان سرمایه گسترش یافت و قواعد جدید در سازمان نوین تجارت جهانی (WTO) شکل گرفت.

گات و سازمان تجارت جهانی

بر اساس توافق دور اروگوئه توافقنامه عمومی تعرفه و تجارت ۲ (GATT) به سازمان تجارت جهانی (WTO) تبدیل شد و بدین ترتیب سازمان های اقتصادی وابسته به سازمان ملل را به سه سازمان رساند.

هدف اصلی سازمان تجارت جهانی (و سلفش گات) کاهش موانع تجاری بین کشورها می باشد تا از طریق آزاد سازی تجاری، امکان رقابت بین تولید کنندگان و کشورها افزایش یابد تا بدین وسیله کارایی افزون گردد و هزینه تولید کاهش یابد. به عبارت دیگر با کاهش موانع گمرکی، کشورهای عضو سعی می کنند امکان دسترسی به بازارهای دیگر را فراهم نمایند و بدین لحاظ نرخ تعرفه های گمرکی، که در آمریکا مثلاً در ۱۹۴۷ حدود ۵۰٪ قیمت کالاهای وارداتی آن کشور بود اینک به کمتر از ۳/۵٪ کاهش یافته است و بنابراین امکان دسترسی گسترده به بازارهای عضو فراهم آمده است.

در نتیجه آزاد سازی تجاری بین اعضای WTO که اینک به ۱۳۶ کشور رسیده است و ۳۱ کشور نیز در انتظار عضویت هستند، تحولات زیر قابل توجه است:
- صادرات جهان از ۵۸ میلیارد دلار در سال ۱۹۴۸ به ۵۲۳۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۸ رسیده است (متوسط رشد ۹/۴٪ در سال)

- اگر ارزش صادرات جهان را به قیمت ثابت ۱۹۹۰ محاسبه نماییم، رشد سالانه آن معادل ۶٪ در سال طی دوره ۱۹۴۸ تا ۱۹۹۸ خواهد بود.

- رشد تولید سرانه جهانی (به قیمت ثابت ۱۹۹۰) از ۱۵۹۱ دلار در سال ۱۹۴۸ به ۴۶۲۳ دلار در سال ۱۹۹۸ رسیده است. (متوسط رشد سالانه ۲/۲٪)

بنابراین صادرات کالا به قیمت ثابت طی دوره ۱۹۴۸ تا ۱۹۹۸ حدود ۱۸ برابر شده است. در این دوره صادرات کالاهای صنعتی ۴۳ برابر شده است در حالی که تولید جهانی به قیمت ثابت فقط ۸ برابر و تولیدات صنعتی ۱۰ برابر شده اند.

بنابراین ملاحظه می شود که در ۵۰ سال گذشته، رشد تجارت همیشه بیشتر از رشد تولید در جهان بوده است بنابراین به سادگی می توان نتیجه گیری کرد که رشد تجارت موجب رشد تولید را فراهم آورده است.

نقش کشورهای در حال توسعه در تجارت جهانی

پس از توفیق کشورهای آسیای جنوب شرقی در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ ورود کشورهای در حال توسعه به صحنه تجارت جهانی بطور چشمگیری افزایش یافت.

در واقع با تغییر استراتژی توسعه در این کشورها از جایگزینی واردات (در دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰) به استراتژی برونگر توسعه صادرات، جایگاه کشورهای در حال توسعه در صحنه تجارت جهانی ارتقا پیدا کرد.

به طوری که در حال حاضر یک سوم از ۲۵ کشور بزرگ در صحنه تجارت جهانی از میان کشورهای در حال توسعه می باشند. همچنین در حال حاضر

رقابت نماید، طبیعتاً دارای مزیت اقتصادی نیست و باید فرآیند تولید آنان اصلاح گردد و یا به تغییر خط تولید مبادرت شود. ولی بسیار مهم است که توجه داشته باشیم با آزادسازی تدریجی، مصرف کنندگان به شدت منتفع خواهند شد و به دلیل افزایش تولید برای صادرات، اشتغال و درآمد جامعه نیز افزایش خواهد یافت.

۳- برای دستیابی به توافق با کشورهای عضو، WTO کیفیت مذاکرات با آنان از اهمیت زیادی برخوردار است و باید از هم اکنون افرادی را برای انجام مذاکرات آماده و یا تربیت نماییم. مذاکرات و چانه زنی در WTO از تخصصی ترین و حساس ترین ابعاد حضور در WTO و حفظ منافع ملی است.

ماخذ مورد استفاده:

۱- بهکیش، محمد مهدی، اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن ۱۳۸۰ نشر

نی (در دست چاپ)

۲- بهکیش، محمد مهدی با همکاری حمیدرضا پرهیزکار، بررسی اثرات

الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی بر صنعت لاستیک کشور، ۱۳۷۹.

۳- نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی سه ماهه دوم ۱۳۷۹ شماره ۲۱

۱-World Trade Organization

۲-General Agreement on Tariff and Trade

ملاحظه می شود که صادرات ایران در سال های اخیر بانوسان همراه بوده است و رشد متوسط سالانه آن طی سال های ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۸ برابر ۲/۷٪ بوده است که در مقایسه با رشد صادرات خاورمیانه و آسیا در سال ۱۹۹۹ بسیار پایین است.

یکی از اهداف مهم پیوستن به WTO برای ایران ایجاد امکانات گسترده تر دسترسی به بازارهای صادراتی می باشد. زیرا با توجه به کاهش تقاضای داخلی برای کالاها و خدمات تولیدی در کشور تولید ملی در صورتی رشد خواهد کرد که امکان صادرات افزایش یابد و این امر در گرو پیوستن به WTO خواهد بود.

البته در صورت پیوستن به WTO راه ورود برخی کالاها به داخل کشور نیز تسهیل می گردد که در این زمینه سه نکته قابل توجه است:

۱- اصولاً نباید زیاد نگران واردات باشیم زیرا درآمد جامعه حتی کفاف خرید کالاهای داخلی را نمی دهد و بنابراین تقاضا برای کالاهای وارداتی گسترده نخواهد بود.

۲- خریداران داخلی در صورتی به خرید کالاهای خارجی روی خواهند آورد که از نظر قیمت ارزان تر و از نظر کیفیت در همان سطح یا مطلوب تر باشد. این امر نیز به نفع مملکت است زیرا تولیدکنندگان داخلی را مجبور خواهد کرد هزینه های خود را کاهش داده و قدرت رقابت پذیری خود را افزایش دهند. اگر تولیداتی در کشور وجود داشته باشد که به هر ترتیب نتواند با کالاهای وارداتی

